

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף צו:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה צה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
שמואל-ב כג (ג) אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים:
בראשית מקץ מא (גא) ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי: בראשית מקץ מא (גב) ואת שם השני קרא אפרים כי הפרני אלהים בארץ עניי: משלי כב (ד) עקב ענה יראת יהוה עשר וקבו ותיים:
תהלים ס (ט) לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מקוקי:
בראשית כט (לה) ומהר עוד ותלך בן ותאמר הפעם אודה את יהוה על כן קראה שמו יהודה ומעמד מלכות: תהלים פט (ג) כי אפרתי עולם חסד יקנה שמים תכון אמונתך בןם:
תהילים נב (ג) מה התהלל בקצה הגבור חסד אל כל היום:
תהלים פג (ב) אלהים אל דמי לך אל תתירש ואל תשקט אל:

תורה צו
תהלים לד (טו) עני יהוה אל צדיקים ואינו אל שועתם:
זכריה ד (י) פי מי בו ליום קטנות ושמחו יראו את האבן הקדול ביד ויגביל שבוע אלה עני יהוה תמה משטטים בכל הארץ:
דברי הימים-ב טו (ט) כי יהוה עניו משטטות בכל הארץ להתחנן עם לבבם שלם איו נספלת על זאת כי מעתה יש עמך מלכותות: ישעיה לג (טו) הלך צדקות ודבר מישרים מאס בבעע מעשקות נער פפוי מתמך בשחור אטם אָנו משמע דמים ועצם עניו מראות בקר:

תורה צט
דברים ואתחנן ג (כב) ואתחנן אל יקח בעת ההוא לאמר:

תורה ק
במדבר שלה טו (ג) ויקהלנו על משה ועל אהרן ואמרנו אלהים כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יקח ומדוע תתנשא על קהל יקחי:
ישעיה ל (טו) כי כה אמר אדני יקח קדוש ישראל בשובה ונתת תושבען בהשקט ובבטחה תתה גבורתכם ולא אביתם:

ובמעשים טובים של צדיקים, [א] שצפה שיהיו צדיקים, שע"י מעשים טובים שלהם ימשלו בתפילות, ויפעלו כל מה שירצו, ע"ד צדיק מושל יראת אלקים (שמואל ב כג) [ב]. וכל אחד מושראל יכול לבוא למדרגה זו למושול בתפילתו. אלא שיש שני מניעות, האחת היא קודם התפילה, היינו שעומד להתפלל בגדלות, שהוא מיוחס גדול, או מחמת שהוא עמל ויגע בעבודת הכורא, ומחמת זה אי אפשר שיהי ממשלה לתפילתו. רק צריך לשכוח כל זאת, ויהי נדמה לו כאלו היום נברא, והוא יחיד בעולם. וזהו בחי' **מנשה**, לשון נשיון ושכחה. וז"ש (בראשית מא) **כי נשני אלקים את כל בית אבי, זה היהוה. ואת כל עמלי, שעמל בעבודת הכורא: והמניעה השנית היא בתוך התפילה. כי מחמת עוונות הראשונים כמויד או שהרהר במויד, נופלים לו מהשבות זרות בתפילתו, ומחמת המ"ז ג"כ א"א למושול בתפילתו. ע"כ צריך לשבר המחשבות זרות ע"י מחשבות קדושות של התפילה, ועי"ז הזדונות דהיינו המ"ז נעשין לו כזכיות [ד]. וזהו בחי' **אפרים**, כמ"ש (שם) **כי הפרני אלקים בארץ עניי**, פי' כי הדבר שהיה בעניות מקודם, דהיינו הרב ויבש, וע"י המחשבות קדושות נעשין לו כזכיות. וכשמתפלל בכ' בחי' אלו מנשה ואפרים הנ"ל, וכוודאי בא לידי ענווה ושפלות. ומן הענווה נמשך היראה, כמ"ש (משלי כב) **עקב ענה יראת ה' [ה]**, נמצא מתפלל ג"כ ביראה. והיראה נקראת מלכות כשאחז"ל (אבות פרק ג) אלמלא מוראה של מלכות וכו', נמצא שהתפילה יש לה בחי' מלכות, ויש להתפלל כזו בחי' ממשלה. וזה תענוג של השיי, ונתמלא רצון הכורא. ומה מתחילה שלא היה התענוג הזה, רק שהשיי"ת צפה למרחוק שיהיו צדיקים שיתפללו באופן זה, וזוה התענוג נברא העולם בעשרה מאמרות [ו]. כ"ש עכשיו שבא התענוג הזה, שהשיי מחדש את עולמו בעשרה מאמרות כ"ש [ז] **ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית**. וזה פי' הפסוק [ח] **לי גלעד, לשון גל עד [י]**. שנתגלה התענוג שהיה להשיי"ת קודם בריאת העולם, שעידן וקישט בתפילתן של צדיקים, כשיהיה לו חב' בחי' של **מנשה ואפרים כנ"ל**. מעוז ראשי, היינו שיגביר המחשבות קדושות. **יהודה**, היינו התפילה, כ"ש (בראשית כט) **הפעם אודה. כהוקקי, ופרשיי ל' שררה ומלכות**, היינו שיהי להתפילה ממשלה, ויתגלה התענוג הנ"ל, ויחדש עולמו בעשרה מאמרות כנ"ל: ועשרה מאמרות הנ"ל הם יו"ד, **יו"ד וד' הנ"ל נעשה ה'.** ועשרה מאמרות נמשך מחסד, שנאמר (תהלים פט) **אמרת ה' היינו המאמרות, עולם חסד יבנה**. וחסד נקרא אל, שנא' (שם נב) **חסד אל כל היום: וזהו פי' הפסוק [יא], אלהים אל דמי לך**. היינו כשאתה רואה שמשם **אלהים** נעשה אותיות **אל דמי**, דהיינו שנעשה מן הד' ד' אומר לך, **אל תחרושי= ואל תשקוטי אל** שתראה שתעורר בחינות **אל**, ע"י התפילה בכ' בחי' הנ"ל,**

ותעשה עי"ז מן הד' ה' כנ"ל, ונעשה אל" בחי' ד"ד, ומ"י בחי' דד. וזה היא השפע, כי ה' בנ' ציורין שלה גי"מ חלב, עם ב' הכללות, כידוע לי"ח (כ"ב):
צה [יב] הענין מה שנאמר בגמרא כמה פעמים נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות (ברכות נה. שבת לד.) [יג]. מה הלשון נתן עיניו בו, ומה נעשה גל של עצמות. אך הנה האדם אינו רואה עד היכן הפגם מגיע אם עבר עבירה. והצדיק רואה, כי הצדיק יש לו עיני ה', כמ"ש (תהלים לד) **עיני ה' אל צדיקים** שהצדיק יש לו עיני ה' [יד] **ועיני ה' המה משיטמות בכל הארץ** (זכריה ד' ד"ה ב טז), נמצא הצדיק רואה עד היכן הפגם מגיע. וזהו פי' הגמרא, נתן עיניו בו, כלומר שיהי רואה בעיניהם של צדיקים. ונעשה גל של עצמות, גל, מלשון התגלות, ועצמות, מלשון (ישעי' לג) **עוצם עיניו מראות ברע**. דהיינו שהוא רואה מה שפגם, שהיה נסתר ממנו מקודם. ואין עונש גדול מזה כשאדם רואה מה שפגם [טז]:

צט [יז] ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר [יח]. דהנה האדם צריך להתפלל בדביקות גדול להשיי אך אם לפעמים יש עת שאינו יכול להתפלל בדביקות, אל יאמר איני מתפלל כלל, מאחר שאינו יכול לכיון כראוי ולהתפלל בדביקות. והתפילה אינה מקובלת, וכמו שארז"ל (ברכות לד ע"ב) על ר"ה בן דוסא שהי' מתפלל כו' אמרו לו וכו' אמר להם אם שגורה תפילתי כפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע וכו'. וזהו ע"ד שאמרנו, אם בדביקות שאזי התפילה שגורה ומרוצה כפיו מקובלת. ואם לאו ח"י להיפך. אף על פי כן אל יאמר האדם כן, אלא יתפלל תמיד, ואם לא יוכל להתפלל בדביקות כראוי, יתפלל בכל כחו, כי בעת שיתפלל בדביקות כראוי, אזי יעלה כל התפילות עם התפילה ההיא שהתפלל כראוי [יט]. וזה **ואתחנן אל ה' תמיד**, בין בדביקות בין שלא בדביקות, **בעת ההיא לאמר**. היינו בעת שאזכה להתפלל בדביקות, שהוא בחי' שגורה תפילתי כפי. והיינו **בעת ההיא לאמר**, שהדברים נאמרים ומרוצים כפיו מחמת שמתפלל בדביקות, אז יעלה כל התפלות שהתפלל עד עתה כנ"ל:

ק [כ] הנה הצדיקים אשר בכל דור ודור כולם קדושים ובתוכם ה' [כא], ומדוע אנו רואין בחוש הראות, שיש בהם צדיקים אשר מזגם ומבעם טובה מאד, וטובים המה לכל. ויש אשר הוא צדיק אמת ואין מזגו ומבעו נוחה עם המון עם, ולפעמים נראה ממנו כעם וקפידה. הנה ידוע שכל צדקת הצדיקים הוא לוקח^{כב} מאור התורה, כי היא המורה דרך, וממנה לוקחה [כג] צדקתו. והנה הצדיק אשר השיג מאור גדול ממאור התורה, ומעשיו גם כן בשוים^{כד} לפי השגתו בתורה, אזי צדקתו ותורתו שניהם מתישבים בשובה ונחת [כז], לפיכך דעתו נוחה עם הבריות. והצדיק אשר אור חכמת

* ע"י שער הכללים ספ"ב סידור התיקון. ובעמק המלך שער א' פ"ב:
2 מתורצו - בתפילותם
* מועד קטן שם:
1 יומא פו: ועיין שער הגלגולים סוף הקדמה כא ובני אהרן שם.
2 עיין ירושלמי שבת פ"א סה"ג, ובבלי ע"ז: עונה מביאה לידי יראת חטא ועיין לעיל תורה קמה
1 בדפ"ר ויתקפא - אלמא בתרלז ומתורלו - אלמלא
1 משנה באבות פ"ה מ"א
2 תפילת יוצר אור של שחרית
3 תהלים ס הנ"ל בסוף העמוד הקודם
4 לשון התגלות טעמו. ועיין בראשית לא מה ע"כ קרא שמו גלעד, ועיין ספר הזכרון (על רש"י)

שכותב על פרש"י שם שגלעד הוא גלעד כמ"ש לי גלעד ולי מנשה ולפי שלא מצינו שום מקום שנקרא גלעד לכן מפרש רש"י שהוא גלעד הידוע.
2 תהלים פג הנ"ל בריש תורה זו
3 בדפ"ר - תחוש, בתקפא תורלז תורלו תרוצו תשכט - תחורוש, בתרפז תשכו ובמנוקדים - תחורוש
4 בתשכט - א"ל
5 בתשכט - דד
6 עיין מאורי אור ערך חלב ועיין בעין חיים שער הכללים פ"ג [ועיין פל"ח]
7 לשון החברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה
8 * ב"ב עה. סנהדרין ק. (בברכות נה. מדובר ברב ששת שהיה עיור ואין נתן בו עיניו אלא כפי רבנו כאן)
9 עיין לקמן תורה קיב [דף צט. סוף טור ב']. ועיין שערי אורה - השער השני - הספירה התשיעית ד"ה וא"ת, נמצא רוב התפילות שמתפלל היחיד נפסדות ונאבדות. וזהר ח"ב רמה: ועיין בעש"ט עה"ת פרק

התעוררות לתשובה אות לח לט ובאר מים חיים שם יט כ'. ובספר אור המאיר סוף פרשת וישב.
10 מתורצו - תפילתי
11 לשון החברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה
12 לשה"כ במדבר טו ג'
13 צ"ע איך לנקד אם לוקח או לוקח כמו בהמשך לוקחה ובמנוקדים עד היום טשו חילוק וצ"ע.
14 לשה"כ בראשית ב' כג כי פאיש לקחה זאת:
15 מתורצו - בשוים
16 לשה"כ ישעיהו לו ט'

מאמר נתן עיניו בו

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

תורה זו לשון החברים לא ידוע מתי
והיכן נאמרה תורה זו

פתיחה

רבנו מבאר שיש לצדיק גדול, כח ראייה נפלא, שעניו כעיני ה', דהיינו שראייתו היא מעל הזמן והמקום, ובכוחו לתת את כח הזה לאדם אחר, ואפילו לרשע שע"י יתגלה לו עד היכן הפגם שנעשה ע"י עוונותיו, וע"י זה הוא מת, ונעשה גל של עצמות. אבל מדה טובה מרובה, ובוודאי הכי נמי יכול הצדיק לתת את כח הראות שלו במדה טובה למקורב אליו שיזכה לראות לשים לב לחטאיו ולהתעורר לתשובה, ומסתמא גם לראיית אמת מציאותו ית' האמת וע"י ליראה ואהבה. אבל לרשע ובפרט מבזה דברי חכמים נותן הצדיק את עיניו לראות את כל הפגם הנורא שעשה בעוונותיו בכל העולמות, ואין עונש גדול מזה, ומיד נעשה גל של עצמות.

ליקוטי הלכות

אין

שיחות השייך לתורה זו

עונג שבת לרבי אפריימל קראקובסקי עמ' קלב – יש לומר שבעת שהיו אצל יוסף הצדיק יסוד עולם והוא גילה להם עונם כמו שמצינו בדברי רבנו ליקוטי קמא סימן צ"ח לפרש"י נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות וכו' מלשון התגלות וכו' דהיינו שהוא רואה מה שפגם שהיה נסתר ממנו מקודם יעו"ש אבל אח"כ שפרשו ממנו אז חזר ונסתר מהם החטא כי הם חשבו שהדין עמם.

והוסיף שם הרב יעקב דב הלוי תלמידו – *א"ה ועפ"י דבריו הקדושים יש לומר כשהתוודע יוסף אל אחיו אמר להם "והנה עיניכם רואות", כי כשמקורב לצדיק יסוד עולם כנ"ל נפתחין העינים ורואים בחי' ונתן בו עיניו כנ"ל עיין בתיקוני תנינא סימן סו ועיין תורה יט ליקוטי קמא עה"פ כי פי המדבר אליכם.

פל"ח תורה ו' אות ד: שם באות ג', אבל הקדוש ברוך הוא מה שמחריש לאדם וכו' אין זה אלא כדי שיקבלו עונשם בעולם הבא שאז מסדרין לעיניו עונותיו וכו' נראה שרמז בזה כי אם יעניש אותו בעולם הזה אפשר שלא ישים אל לבו כלל שהעונש בא לו על עונותיו ויתקצף עוד יותר חס ושלום כי בעולם הזה אי אפשר לגלות לאדם מלמעלה האמת בתכלית השלימות כדי שלא תתבטל הבחירה, אבל לעתיד שאז תתבטל הבחירה ממילא אז יסדרו לעיני האדם את מעשיו ויוכיחו אותו על פניו בבחינת אוכיחך ואערכה לעיניך (ועיין בסימן צ"ח בענין גל של עצמות שזה בעצמו גם כן עונש וצער גדול מאוד כשאדם רואה מה שפגם) נמצא גם השתיקה ששותק הקדוש ברוך הוא להרשע אין זה בשביל נקמה חס ושלום, רק גם כן לטובתו ובשביל קיום הבחירה כנ"ל:

יקרא דשבתא – חלק א סימן צח גל של עצמות – שבת הוא בחינת הצדיק כמבואר בוהר הקדוש וכל ישראל על ידי ששומרין את השבת הם נקראים צדיקים. ועל כן שבת הוא בחינת עינים בחינת תלת גוונין דעינא ובת עין כי זה בחינת עיני ה' אל צדיקים. וזה בחינת ראו כי ה' נתן לכם את השבת ראו דייקא (וכמבואר במקום אחר) ועל כן אז מסוגל ביותר להאדם לפשפש במעשיו ולהתבונן על דרכיו כי אז נפתחין עיניו ורואה מה שהיה נסתר ממנו מקודם ורואה עד היכן כל פגם ופגם מגיע ועושה תשובה. ועל כן שבת הוא בחינת תשובה כמבואר במקום אחר. ואפשר שזה גם כן בכלל אמרם ז"ל כיון ששבת וי אבדה נפש כי אז רואה ומתבונן על עוצם אבדן נפשו בחול ושב בתשובה ועל ידי זה זוכה לנפש יתרה. וזה תועלת גדול אליו כי מאחר שנפתחין עיניו ורואה עוצם קלקוליו ח"ו על ידי זה בעצמו היה מתבלבל אצלו קדושת שבת ח"ו כי צריכין לקבל שבת בשמחה ובלב טוב וכמבואר במקום אחר. אך על ידי שזוכה תיכף לנפש יתרה ונשמה חדשה בבחינת וכולהון מתעטרין בנשמתין חדותין כדן הוא שירותא דצלואתא לברכא לה בחדוה בנהירו דאנפין. כי על ידי קדושת שבת נעשה האדם כברייה חדשה ממש וכמו שאמרו רז"ל אפילו עבד עבודה זרה וכו' מוחלין לו. ועל ידי זה יוכל להתפלל ולקבל קדושת שבת בשמחה.

וזה שאמרו רז"ל כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כי נמשך עליו על ידי זה בחינת קדושת הצדיקים שנאמר עליהם המה היוצרים. יושבי נטעים עם המלך במלאכתו וכמו שדרשו רז"ל ואז עיניו בבחינת עיני ה' אל צדיקים ורואה היטב עד היכן כל דבר מגיע ויוכל לבלבל אותו משמחת שבת ח"ו. ועל כן אמר אחר כך שהמלאכים המלוין לו מניחים ידיהם על ראשו ואומרים לו וסר עוונותיך וחטאתך תכופר היינו כנ"ל וזה וזרחא לכם יראי שמי (אלו שומרי שבת) שמש צדקה. היינו שנפתח להם אור גדול וראוין הכל כמו לאור השמש.

אך לפעמים זה עצמו לעונש גדול כשרואה האדם פתאום עוצם פגמיו ועוונותיו וכמבואר בפנים ועל כן באמת אמרו רז"ל שרשעים נידונין בה. וזה שסיים ומרפא בכנפיה בחינת צדיקים מתרפאין בה. כי על ידי קדושת שבת עצמו נתכפר הכל שזה בחינת רפואה כמו שכתוב הסולח לכל עוונותי הרופא לכל תחלואיכי וכמו שאמרו רז"ל וכמו שכתוב ה' אלקים שוועתי

אליך ותראני ופירש רש"י סליחת עוונות כמו שכתוב ושב ורפא לו. כי הצדיקים והכשרים שומרי שבת כראוי אינם מתבלבלים ח"ו על ידי גודל האור שנפתח להם על ידי קדושת שבת עד שרואין את הכל כנ"ל רק נתעוררין על ידי זה בתשובה שלימה ובכח התשובה ובזכות קדושת שבת נתכפר להם הכל ונתרפאין רפואה שלימה שזה בחינת ומרפא בכנפיה כנ"ל:

הקדמה

רבנו מדבר כאן ממה שמצינו בחז"ל כמה מעשיות שצדיק נתן עיניו באיזה אדם ועשאו גל של עצמות, ורבנו מבאר בזה פירוש מחודש שכנראה לא נמצא בשום מקום, שלצדיק יש עיני ה', דהיינו שהראייה שלו היא מעל הזמן והמקום, שע"ז יכול לטייל בעולמות עליונים גנוזים דמלכא, ויכול לראות בעולמות עליונים עד היכן מגיע פגם כל עבירה, והתיקון שע"י תורה ומצוות. וזה מה שאמרו בגמרא נתן בו עיניו הפירוש שהצדיק נתן לאותו רשע לרגע אחד את כח הראייה שלו לראות עד היכן מגיע פגם העבירה שעשה בעונו, וע"ז ממילא נפח נשמתו ונרקב בשרו, ונשאר גל עצמות, כי אין עונש גדול מזה, וצ"ע האם כוונתו שנפטר בתשובה ע"ז כשראה גודל עונו או שמת מרוב בהלה.

ולכאורה זהו שאמרו רבותינו ז"ל/כ: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני, כי קשה ממשלי כב ט' טוב עין הוא יבורך וכן באבות (ב' ט') (ט) אָמַר לָהֶם, צָאוּ וְרֵאוּ אֵיזוֹהֵי דְרָךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְבַק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, עֵין טוֹבָה... אָמַר לָהֶם צָאוּ וְרֵאוּ אֵיזוֹהֵי דְרָךְ רַעָה שֶׁיִּתְרַחַק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, עֵין רַעָה. אבל לפירוש רבנו מובן שאין הכוונה שכל מקום שהסתכלו ניזוק אלא כל פעם שנתנו את כל כח הראייה שלהם לאיזה אדם נעשה אצלו רבוי אור וניזוק. אבל עיין חגיגה ה: שם משמע כפשוטו שהסתכלותם, דהיינו דיבורם/י ברבא על שעשיר הוא הזיקה לו ובאו שוב מבית המלוכה לשדוד אותו. דהיינו שלהפך רק לפרוש הפשוט מתיישב לשון נתנו עיניהם עם נתן בו עיניו/י.

מבואר כאן שלצדיק יש עיני ה'. דהיינו שזה ממדת הצדיקים להיות עיניהם למעלה, שזה מותר האדם מן בהמה ומותר הצדיק מכל אדם, ועל זה נצטוונו על שמירת העינים, כדי לחזק את כח ההסתכלות השכלי (ראה תורה א שצריך להסתכל בשכל של כל דבר). ידוע שחזה של בהמה (ממתנות כהונה) הוא לשון ארמי תרגום של רואה, והכוונה לחלק הקדמי שעולה מהכרס עד הצוואר, שהוא הרואה את הדרך, כי מה שרואה את הארץ לא נקרא ראייה, אלא הרואה למעלה מהארץ את דרכו שלפניו, בחי' חכם הרואה את הנולד, (עין על שם החכמה), וכ"ש הרואה את השמים, שזו ראייה המביאה דעת, כמבואר בתורה קמט ובוזוהר בשלח נז. ואמרו בזוהר חדש שנבוכדנצר כשהיה שבע שנים חיה לא חזר להיות אדם עד שהסתכל על השמים. כמ"ש ספר דניאל (ד' לא) וְלִקְצֵת יוֹמֵיָא אָנָּה נְבוּכַדְנֶצַר עֵינֵי לְשִׁמְיָא נְטִלַת וּמְנַדְעֵי עָלֵי יְתוּב. וכל שכן מי שרואה את העתיד דהיינו למעלה מזמן ומקום ובעולמות העליונים נקרא הרואה, כמ"ש שמואל א – (ט' ט') לְפָנַי בִּישְׂרָאֵל כַּהֵן אֲנִי וְאֵין אֲחֵרִים לְפָנַי וְגַם נִקְרָא חוּזָה כַּגֹּן הַנְּבִיא גַד הַחוּזָה, והצדיק החוזה מלובלין.

וכמו שאמרו חז"ל עה"פ "ויהי אור", לרמז שהאור הראשון שנברא הוא אור הגנוז שהיה מאיר מסוף העולם ועד סופו (זוהר בראשית לא:)/י ומגלה את כל המציאות כאחת (נפש החיים א' ו'). ונגזו לצדיקים וכמ"ש ימנע מרשעים אורם, כדי שלא ירשיעו על ידו יותר. כי אור הגנוז הוא הכח ראייה שמעל הזמן והמקום ואין בפניו

³ מועד קטן יז: חגיגה ה: נדרים ז: סוטה מו: – דתניא אמר רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני:

² בן יהוידע על חגיגה דף ה: והא דקאמר יהבי ביה רבנן עיניהו. אין הכונה שהיו ברבנן קוין של עין הרע כדרך בני אדם המטילים עין הרע אלא מכח דיבורם זה נתקנאו הקליפות והחיצונים, והם הטילו עין הרע, אך מחמת דהטילו עין הרע מכח דברים אלו שדברו רבנן לרבא, לכך מייחס הטלת העין להם, ואמר יהבו ביה רבנן עיניהו, וכן הענין בכל מקום שתמצא בתלמוד דברים כיוצא באלו:

¹ ראשית חכמה – שער הקדושה – פרק ששה עשר שער ד' כוונת החיבור – ...והוא כי בהיות החסידים הקדושים מדביקין מחשבתם בעליונים כל דבר שמחשבין עליו באותה שעה היה מתקיים אם טוב ואם רע והוא שאמר נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, וכתב בתענית בהדיא ברייתא טובי לעפריך וכן היה. ומה שאמר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני.

וכעין זה פירש האריז"ל בלקוטי תורה לקמן. והריקנטי פרשת בלק ראה בסוף הגליון.

¹¹ זוהר בראשית דף לא: ויאמר אלהי"ם יהי אור ויהי אור, (ויאמר אלהי"ם למי הוא אומר, אינו אומר אלא לאחרים, יהי אור לעולם הזה, ויהי אור לעולם הבא), ודא איהו נהורא דברא קב"ה בקדמיתא, והוא נהורא דעינא, והוא נהורא דאחזי קב"ה לאדם קדמאה, והוי חזי ביה מסייפי עלמא ועד סייפי עלמא, והוא נהורא דאחזי קב"ה לדוד, והוא משבח ואמר (תהלים לא ב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, והוא נהורא דאחזי קב"ה למשה, וחמא ביה מגלעד ועד דן, ובשעתא דחמא קב"ה דיקומון תלתא דרין חייבין, ואינון דרא דאנוש ודרא דטופנא ודרא דפלגא, (נ"א גניז ליה) בגין דלא ישתמשון ביה, ויהב יתיה קב"ה למשה, ואשתמש ביה תלת ירחין דאשתארין ליה מיומי עבורא דיליה, כמה דאת אמר (שמות ב ב) ותצפנהו שלשה ירחים, ובתר תלת ירחין עאל קמי פרעה, נטל ליה קב"ה מניה, עד דקאים על טורא דסיני לקבלא אורייתא, והדר ליה ההוא נהורא ואשתמש ביה כל יומיו, ולא יכלו בני ישראל למקרב בהדיא עד דיהב מסוה על אנפוי, כמה דאת אמר (שם לד ל) ויראו מגשת אליו, ואתעטף ביה כטלית, הה"ד (תהלים קד ב) עוטה אור כשלמה. יהי אור ויהי אור, כל מה דאתמר ביה ויהי, הוא בעלמא דין ובעלמא דאתי, אמר רבי יצחק, אור דברא קב"ה בעובדא דבראשית, הוא סליק נהוריה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא ואתגניז, מאי טעמא אתגניז, בגין דלא יתהונן מניה חייבי עלמא, ועלמין לא יתהונן בגיניהון, והוא טמיר לצדיקיא לצדיק דיקא:

חוצץ, ואמרו (זוהר בראשית רסד.) שנגנו בתורה וכן מובא¹/ שצדיקים מסתכלים בתורה ורואים מסוף העולם ועד סופו. ולפי זה הוא חידוש גדול שהצדיק יכול ליתן אפילו לרשע לרגע אחד את הכח הזה לראות באור הגנוז את כל המציאות האמיתית, שמבהילה אותו כל כך עד שמתבטל בו מציאות הברש²/ וממילא פורחת נשמתו, ונשאר גל עצמות.

נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות

רוב המפרשים פרשו את המעשה הזה כפשוטו שעי³ הסתכלות המית אותו, או שהוא כח בהבל הראות⁴/ בעין שפירשו את כח היזק הראייה בבבא בתרא. או שהכוונה שקללו⁵/, או שהוא כח בהסתכלות של צדיק שעי⁶/ נמשך אליו ניצוץ קדוש המחיה את הרשע⁷/, והאריז⁸/ בלקוטי הש"ס⁹/ פירש שהרג אותו בשם תכה שבו

¹ בעל שם טוב על התורה – פרשת בראשית אות לב. שמעתי בשם רבינו הריב"ש זצוק"ל בענין מה שדרשו רבותינו ז"ל שהקב"ה גנו האור הזה (בראשית רבתי פ"ג ופי"א), והאיך גנו, אחר שהוא אור גדול שהיה מלא כל העולם ואדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, ואמר הוא ז"ל שנגזו בתורה, שהתורה הוא גדול יותר מאור כמה אלפים פעמים מן העולם (עירובין דכ"א ע"א), ומי שלומד תורה לשמה זוכה לאור הגנוז הלז ודפח"ח: (חינוך בית יהודא פרק ה):

ושם אות לג. בשם רבינו הבעל שם טוב זללה"ה, כי בפתיחת הספר יכול הצדיק לפעול כל משאלותיו ובעין נבואה: (שפתי צדיקים פ' בהר):

² בשר ודם הוא החלק הפחות שבאדם דהיינו מה שקיבל מאמו וכן מצינו בלשון חז"ל בא וראה לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, כי בבשר ודם עיקר התגברות היצה"ר באדם, דהיינו על מה שקיבל מאמו, וכן החטא הראשון היה אחיזת היצה"ר באשה, ועל ידה התגבר על האדם, הכי נמי מושל היצה"ר על הגוף וממנו מתגבר על השכל, (וכמו שאומרים במליצה "הא גופא קשיא") כי הקושיות והקושי בא מהגוף. ולכן אולי מדה כנגד מידה דווקא הברש נענש כאן וממילא הנשמה פורחת.

³ פתחי שערים (לרבי יצחק חבר) נתיב אורות אח"פ דא"ק – פתח טו – מצינו בחסידים הראשונים, שהבל הראות שלהם היה פועל להעביר הס"א ולהעניש הרשעים, כמ"ש, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. וכן, חוש השמיעה שהיו שומעין כרוזין דלעילא ומה שנגזר בשמים, כמ"ש, כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים וכו'. וכן מצינו בכ"מ בוזה"ק מתלמידיו של הקדוש רשב"י, שהיו שומעים עניינים גדולים בהליכתם בדרך. וכן בריח החוטם, כענין האי ינוקא, שהיה מריח בריח הבגדים, ויודע מה שחטא האדם.

לקוטי תורה להאריז"ל – ספר תהלים – רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה. הנה בס' זוהר ובגמ' בכ"מ מצינו מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני יהיב עיניה ואתעביד תלא דגרמי, והענין כי העינים הם בסוד נ"ה שהם הגבורות והם בחינ' עינים העליונים וכן ראייה גימ' גבורה ובוזה היו מבטיים והיו הרשעים מתים וזהו רק בעיניך תביט ותיכף ושלומת רשעים תראה שנעשים ע"י פעולות הגבורות כי כאשר תביט בעיניך שהם כח הגבורות בראיה לבד הם מתים כשנשלם בהם פעולות הגבורות העליונים ככוונה הנו' ובהבטה תראה נקמות. והקדמונים היו ממיתים בהבטת עיניהן לבד בלי חרב וכלי זין וענין זה אין הקב"ה מניח לכל אדם שיעשה זה אלא לחכמים של אותו הדור שהיתה תורתן אומנתן והוא רמוז בכאן 'תביט ושלומת רשעים' תראה ר"ת תורת ר"ל כי מי שתורתו אומנתו יעשו השלמת פעולתם ברשעים:

ספר הליקוטים להאריז"ל – ספר תהלים – פרק צא – רק בעיניך תביט, ר"ל, בהבטת עיניך לבד הם נופלים תחת רגליך וימותו. כמו שהיה בימי חכמי התלמוד נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. וכל זה מדביקותם בשי"ת, היה עושה רצון יראיו ורואה את צערם, ונוקם להם מאויביהם לעיניהם. כענין הנאמר במרע"ה הלהרגני אתה אומר, וארז"ל מכאן שבשם המפורש הרגו. וזה אינו נמצא אלא בחכמים גדולים יראי ה' וחושבי שמו.

שער רוח הקודש עם פירוש יוס"ד – דף נט עמוד א – ועל זה השם רמוז הכתוב רק בעיניך תביט כי תבי"ט עם ד' אותיותיו עולה כה"ת בגי'. והענין הוא, כי שתי עינים העליונים הם בחי' ע"ב ק"ל ע"ב ק"ל כי ע"ב ק"ל בגי' רי"ב עם עשר אותיותיו של אחוריים פשוטים. והנה ב' פעמים רי"ב עם הכולל הם תכ"ה. והרי כי כה"ת הם בחי' שני העינים שבהם מביט, ובכח זה השם מסתכל ברשעים ובמעשיהם ומענישם.

דבש לפי לחיד"א – מערכת מ – וכן כתב הרב הלכות קטנות ח"ב סי' צ"ח וז"ל ההורג נפש ע"י שם או כישוף מהו? תשובה. אפשר דכיון דבדיבורו עביר מעשה הו"ל דומיא דמימר וכזורק חץ להורגו עכ"ל. ומה שאמרו כמה זמני נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות נראה דאינו מסוג הורג בשם רק היו מכוונים איזה כוונה להמשיך ניצוץ קדושה שיש ברשע אליו ונשאר גל של עצמות כמו שכתבתי בעניתי במ"א משם המקובלים ונעוד אפשר לחלק דמ"ש נתן עיניו בו היינו שהיו מכוונים שאם הרשע חייב מיתה וחפץ ה' בזה תועיל הכוונה ואי לא לא. והוא ע"ד משה רבינו ע"ה שנמלך במלאכים. א"נ בסגנון אחר דהא נתן עיניו היינו כשהיה הרשע חייב מיתה ודאין נעוד דקדקתי בעניתי ושמתי לך בנחל קדומים סוף פ' מסעי ע"ש בס"ד:

⁴ ראה מזהרש"א לקמן. אעפ"כ מבאר שהיה צריך להסתכל ולראות אותו בעיניו ממש. לכן מבאר בברכות נח. שנעשה לו נס לרב ששת ונפתחו עיניו לרגע. ועיין תולדות יצחק בראשית מח ח' עה"פ ועיני יצחק כבדו מזוקן. מבאר שכשרצה לברך את מנשה ואפרים לקח אותם אליו, וכן בלעם היה צריך לראות את מחנה ישראל כדי לקללם, כי הברכה והקללה לא תחול אלא ע"י שהמברך רואה בעיניו את המתברך, או את זה שרוצה לקלל. אבל הבן יהוידע ביאר שרב ששת נתן בו עין שכלית ולא גשמית.

⁵ אור החיים שמות יא ה' – ומת כל בבור – עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל (שבת ל"ד). יהב ביה עיניה וקטליה, גם אמרו ונעשה גל של עצמות. והנה דברים אלו בהשקפה ראשונה ירחקם השכל כי איך תהיה ראיית צדיק לרעה והלא כתיב (משלי כ"ב) טוב עין הוא יבורך, גם ציין ר' שמעון בן יוחאי ז"ל (זהר ח"ג רי"א) לרע עין המזיק בעינו כי הוא חלק רע. אכן אחר ההשקפה בדקדוק אומרים יהיב עיניה היה לו לומר ראה בו בעיניו, אלא להיות כי כל חלק רע שבעולם בהכרח כי יהיה לו דבר המעמיד כל שהוא מהחיוני שהוא בחינת הטוב כי חלק הרע שם מיתה יש לו ואיך יהיה ויהיה במציאות ואין צריך לומר שיתנועע וילך כבעלי חיים, לזה בהכרח שיהיה בו חלק כל שהוא מבחינה הנקראת חיים וזה חלק טוב. ובוזה תשכיל להבין מאמרם ז"ל (סוכה נ"ב). כי לעתיד לבא יביא הקדוש ברוך הוא לס"מ וישחטנו במעמד הצדיקים וכו' עד כאן. ודברים אלו אין להם משמעות כי לא יוצדק שחיטה למלאך, ולמה שהקדמוני תהיה הכוונה כי יסיר ממנו חלק המחיה ובהסרת ממנו חלק הטוב זו היא שחיטתו: עוד יש לך לדעת כי כל מקור ישאף למינו וישאבנו, וזה הוא סוד בחינת בירורי ניצוצי הקדושה באמצעות נשמות ישראל ועסק תורתם, והצדיקים העצומים קדמונינו יכירו בהביטם באדם רשע לברר ממנו כח

שהרג משה את המצרי. ¹⁷ ואפילו רבי לוי יצחק מברדיטשוב ¹⁸ שחידש שהכוונה שמת מרבוי אור הכוונה שע"י הסתכלותו בו גילה לו אור א"ס ומת מרבוי אור, כמו רשעי ישראל והמצרים במכת חושך מצרים ¹⁹. נמצא שנחלקו כיצד המית אותו, אבל רבנו היחיד שמפרש את כל המאמר לא כפשוטו, שהצדיק "נתן עיניו בו" דהיינו שנתן לרשע את כח הראות של עצמו, וגם "גל של עצמות" פירושו שע"י מתגלה לו עד היכן מגיע פגם עונו העצום וסגור, ועי"ז הוא מת. כנראה מבהלה או צער או בושה או תשובה צ"ע.

וכעין זה מפרש הבעש"ט את עונש הגהנם לעתיד לבוא, שאין גהנם לרשעים אלא הגן עדן בעצמו נהפך להם לגהנם מרוב התגלות האמת שיש שם, בבחי' הוציא חמה מנרתיקה. וצ"ע מסתמא אין כוונתו לחלוק על דברי חז"ל מפורשים. ואולי באמת בדורות קודמים נהגה יותר מדת הדין וצדיקים גדולים מגלים עוד ועוד רחמנות אצל הקב"ה והמתיקו את הדין שלא להעניש בפועל, שעונשו יהיה הבושה לבד. וצ"ע שהרי הבושה קשה מגהנם כמבואר בתורה כב.

אע"פ שרבנו מפרש ש"גל של עצמות" הכוונה שנתגלה לו עד היכן פגם עונו מגיע, מודה שלמעשה הוא מת, אלא אולי כמו חיילי סנחריב מפחד ואימה שאזנים גילה להם ונשמעה להם שירת המלאכים ונתגלית להם רוממות ה' ופרחה נשמתם (סנהדרין צה: ²⁰) או אולי עכ"פ בתשובה כיון שנתגלה לו הפגם, או אולי לא זה ולא

החינוי שהוא בחינת הטוב באמצעות הראיה הדקה אשר יביטו בעין החכמה להוציא חלק הטוב ההוא כי כשיתכוין למול ענף הקדושה תעשה בו נפש הצדיק כמעשה אבן השואבת לברזל הנקראת קאלמיט"ע בלע"ז שתוציאנו ממקום שנקבע שם בראיה, וה' עשה דמיונות בעולם להאמין אדם בתורת חכם. ומעתה נמצא דעת אלהים באומרו ומת כל בכור פירוש כי באמצעות שאני עובר בתוך מצרים בזה ימות מעצמו כל בכור כנתינת עין של חכמים ברשעים ועושים אותם גל של עצמות כי באמצעות כן יצא מהם החיוניות כמו כן הדבר הזה שיפריד מהם באמצעות העברתו שם כל נשמות הבכורות והבן הדברים.

ערבי נחל – פרשת בא – ואמנם בקדושי עליון כמו התנאים והאמוראים ודומיהן מצינו שהיו מסתכלין בפני הרשעים כמשארז"ל (ברכות נ"ח ע"א) נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות. הענין הוא, כי אותן הצדיקים היו מתהלכים לפני ה' תמיד והמה אינם משימים מחשבתם לשום דבר גשמי כלל, ובהסתכל בדבר גשמי משימים לבם ומחשבתם אל הניצוץ הפנימי הרוחני אשר בגשם ההוא שהוא נפשו ונשמתו המקיימו, ולכן בהסתכלו בפני רשע רוחו ונשמתו אליו יאסוף, כי בהשים כל מחשבתו ואור שכלו אל הניצוץ ההוא המקיימו ומחיהו לאותו הרשע אז אותו הניצוץ שהוא חלק מהכלל ונמשך החלק אחר הכלל ולכן נעשה גל של עצמות בידוע:

²¹ **לקוטי הש"ס להאריז"ל** – מסכת ברכות – נתן עיניו ונעשה גל של עצמות וגו'. כבר ידעת שם אמג"ל שהוא אותיות כד"ט המתחלפות מן לה"י של אלהים כי א"ס אינם נוכרים. והנה אלהים הוא מדת הדין והאש אוכלת הבשר ונשארו עצמות וזהו גל עצמות ובוה השם הכה משה את המצרי תכ"ה למה תכה רעך והם הבחי' העינים של מעלה כי שם זה הוא סוד עינין דלעילא וזהו נתן עיניו בו ונעשה ג"ל של עצמות כנזכר. גם זה מהרב:

²² **יוסף תהלות לחיד"א** תהילים צא ח' – רק בעיניך תביט וכו'. אפשר במ"ש הרב הגדול מהר"ש אלגאזי ז"ל בקלונית לעין גבי אלישע דכתיב ויראם ויקללם דאמאי הוצרך לקללם בשם תסגי בראיה בעלמא כמ"ש נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות. ותירץ דלהמיתם במיתה שהוא רוצה לא סגי בראיה וצריך לקללם בשם ע"ש וז"ש רק בעיניך תביט יש מיעוט כשבעיניך תביט להעניש והמיעוט הוא דראיה אינה מספקת להמיתם במיתה שהוא רוצה זהו דוקא המיעוט אבל עכ"פ ושלומת רשעים תראה שיתבערו וימותו אבל אופן המיתה שתרצה לא סגי בראיה כאמור. והרב מהר"ש פרימו ז"ל פירש בעובדא דרב ששת דסוף ברכות דהגם דהוה סגי נהור אמרו נתן עיניו בו וכו' וז"ש רק בעיניך אם יש חסרון דהוא ס"נ אפ"ה ושלומת וכו' עכ"ד:

²³ **קדושת לוי** – פרשת בא – נטה ירך על השמים ויהי חושך על ארץ מצרים וימש חשך ויט משה כו' ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. ועיין ברש"י שמדקדק על לשון וימש חושך. וגם יש לדקדק שכתוב ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, הוי ליה לומר ולכל בני ישראל לא היה חושך. ויבאר על פי המדרש (שמות רבה יד) מהיכן החושך מחושך של מעלה שנאמר ישת חושך סתרו (תהלים יח, יב) ויש להבין שיהיה החושך של מצרים מהחושך שכתוב בו ישת חושך סתרו, שזה רומז על האור הנעלם. ונראה להבין על פי הגמרא נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, מאי זה הלשון נתן עיניו בו. וגם יש להבין הלא ענוש לצדיק לא טוב. ונראה, דהנה בהירות הבורא ברוך הוא הוא אין סוף וכשעלה ברצונו לברוא עולמו בגין דיתקרי רחום כו', צמצם בהירותו כפי איכות המקבלים לעולם השרפים כפי בחינתם וכן לעולם החיות ולעולם המלאכים וכן לכל העולמות עליונים והם תמיד במדרגה אחד כפי איכות קבלתם ביום הבראם, כי לא יביט למעלה ממדרגתו כדי שלא יבטל לו ממציאות בהירותו אין סוף ולא למטה ממדרגתו. וזהו הרמז בפסוק (ישעיה ו, ב) בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו. פניו, שלא יביט למעלה ויתבטל במציאות. רגליו שלא יביט למטה ממדרגתו. אבל ישראל עם קדושו על ידי התורה והמצות עושים לבושים ועולים ממדרגה למדרגה על ידי התורה והמצות שיש להם: **והנה הרשעים** אומות העולם שאין להם תורה ומצות הם תמיד על מעמד אחד וכשרוצים לשבור את הרשעים אז מראים להם בהירות העליון והם שאין להם תורה ומצות לעשות על ידם לבושים לעלות ממדרגה למדרגה וזה המפלה שלהם. וזהו הרמז בגמרא נתן עיניו בו, הופיע עליו הבהירות העליון. וזה שאינו מדבק עצמו בתורה ובמצות אינו יכול לעשות לבושים לסבול בהירות העליון השופע עליו הבהירות ועל ידי זה נעשה גל של עצמות. ובוה יבאר הפסוק וימש חושך, כי מלת ימש הוא לשון הסרה וחושך מורה על הצמצום. וזהו וימש חושך, שיסיר הצמצום כדי להשפיע עליהם בהירות העליון והם שאין להם התורה והמצות זה בעצמו היה להם מפלה שלהם. וזה הרמז ולכל בני ישראל, שישראל שיש להם תורה ומצות לעשות לבושים לעלות ממדרגה למדרגה. היה אור במושבותם, היה יותר אור. ובוה יובן הגמרא (נדרים ח ע"ב) לעתיד לבוא יוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נדונין בה, כי חמה מורה על בהירות העליון, ונרתיקה מורה על הצמצום, הרמז יגלה הבהירות העליון ויסיר הצמצום ואז צדיקים כו' ויובן:

²⁴ **ויצ"ע שהרי פתח** את דבריו דענוש לצדיק לא טוב, ובוה שלל את הפירוש הפשוט, ולכאורה פירושו הוא גם עונש שדומה למכה בסנוורים. גם קשה מדוע אור א"ס הוא מפלת רשעים שע"י מתו ואילו המצרים רק נעשו עוורים וקפאו על מקומם וימש חושך.

²⁵ **מלכים ב** פרק יט (לה) וַיְהִי בַּלַּיְלָהָהּ הַהוּא וַיֵּצֵא מִלְאָךְ יְדֹדֵי יִרְמְיָהּ בְּמִצְחָהּ אֶשׁוּר מֵאֵה שְׂמוֹנִים וַחֲמֵשָׁה אֶלֶף וַיִּשְׁפְּימוּ בְּכַף יָדָהּ כָּלֶם פְּגָרִים מֵתִים: ואמרו בסנהדרין צה: במה היכם?....רבי יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו שנאמר מרוממתך נפצו גוים.

זה אלא בבהלה מחרדה מתוך שנתגלה לו פתאם גודל עונו. על כל פנים מסתמא אין הדרש מוציא מידי פשוטו שגם נעשה גל של עצמות. וצ"ע ממה שאמרו בנדה לא. טו. ג' שותפים באדם, נשמה מהקב"ה ואדם מאמו ולובן מאביו. ובסתם מיתה רק הקב"ה לוקח חלקו, וכאן ע"י שקבל את עיני צדיק ונתגלה לו הפגם, לא נשאר ממנו אלא רק מה שנתן לו אביו. אבל בחילי סנחריב גילה אזנם ולא עינם, לכן רק פרחו נשמתם ונשאר הגוף שלם עצמות ובשר. (אולי עין על שם החכמה נאמר ואזן היא בחי' בינה שמצרף הברות לשון וישמע שאול את העם, לכן כשמתגלה עין נשאר רק חכמה הנקרא אב, אבל כשמגלה אוזן כיון שבבינה כלול החכמה נשאר גם הבשר שקבל מהאם כי אם לבינה תקרא).

וראה מהרש"א¹⁷ שם שביאר שמתו במיתה שהיא מדה כנגד מדה לאופן שסנחריב גידף כלפי מעלה. וצ"ע לפי זה מסתמא גם עונש של נתן בו עיניו הוא מעין העוון. ונראה שכל המעשיות שזכור בהם עונש זה הם על פגם אמונת חכמים¹⁸ וגם בשבת שרשב"י נתן עיניו ביהודה בן גרים היה על שבגללו הוכרח לברוח למערה וכן בוזהר התלמיד שכפר בחשיבות שמירת הברית, שרש הפגם הוא אמונת חכמים. ואמונה בחי' עינים כלשון מוהר"ן נפתחו השמים ואראה מראות אלוקים ר"ת אמונה.

קושיות

א. צ"ע מה מראה לו הצדיק האם את הפגם בעולמות או את רוממות ה' שחטא לו, וממילא רוצה למות מרוב בושה שלמלך גדול כזה הוא חטא, ונראה לתרץ שלכאורה אם שמראה לו רוממות המלך וכמבואר בבעש"ט/טו¹⁹ כבר לא חשוב כל כך עד היכן הגיע הפגם בעולמות שהרי כפי רוממותו ית' אפילו חטא קטן הוא בושה נוראה. לכן נראה שמראה לו את הפגם עצמו. וקצ"ע כי כל חומרת הפגם הוא ביחס לרוממות המלך שחטא לו.

ב. צ"ע שהתגלות הפגם גורם דווקא לבשר להרקב והרי כתיב ביחזקאל (לב כז) שהעוון חקוק על העצמות דייקא כמבואר בתורה ד' ותורה קא, ומדוע דווקא עצמותיו נשארות שלימות.

ג. בגמרא לא מבואר כיצד נתן בו הצדיק את עיניו, אבל עיין חיי מוהר"ן (סימן של) שרבנו אָמֵר לְאָחֻד אָם הָיִיתִי מַעְבִּיר יָדִי עַל עֵינַי הָיִיתָ רוֹאֶה גְדוּלוֹת וְנִפְלְאוֹת. וצ"ע האם כאן שנתן בו את עיניו כוונת רבנו שהעביר ידו על עיניו.

ד. צ"ע עיין שבת קמט: מאמר חז"ל כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ועי"ש פתח עינים להחיד"א שהקשה ממה שאמרו נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות²⁰ ולא תירץ. ולכאורה לפי רבינו מתורץ שאין זה נענש על ידו אלא רק מראה לו הפגם שפגם וממילא זה ענשו. אבל עדיין צ"ע האם נידון כגרמא בנזיקין דפטור בבי"ד, אבל חייב בדין שמים, או שגרמא כזו גם בדין שמים פטור, ועדיין צ"ע כי גם חטא שפטור בדין שמים עדיין אפשר שנחשב עונש לחבירו ולא יכנס במחיצת הקב"ה. ובוודאי צדיקים כמו רשב"י ורבי יוחנן ורב בששת שעליהם מסופר שעשו כן אין ספק שהיה מותר ולא רק פטור,

ועי"ש מהר"ל חדושי אגדות - ...והוסיף עוד לומר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות, ודבר זה כי לא היה פועל בהם כלל כי גם כפיו ספק להם הרי ספק כפיו להם, רק ששמעו שירה מפי חיות. ודבר זה ענין מופלג, כי האומות אינם יכולים לעמוד בשירה של חיות שמספרים כבודו ורוממותו יתברך, וז"ש אזנים גלה להם ור"ל כי יש מסך מבדיל בין הש"י ובין האדם כי אין מציאות לאדם עם הש"י ועל זה אמר אזנים גלה שהסיר ההבדל הזה והתחברו אל שירת החיות כדי שיהיו נדחים, וכאשר תבין ענין השירה אשר רמזנו לפני זה אצל חזקיה שלא אמר שירה, כי ע"י שירה הנמצא הוא בפעל הגמור ועם זה אינם מתחברים הגוים שהם פחותים ואין מציאות להם ונחשבים לאין. ולפיכך כאשר גלה להם שירות החיות כהרף עין היה בטל מציאתם ונחשבו לאין.

¹⁷ נדה דף לא. תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו אביו מזריע הלוּבֵן שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולובן שבעין. אמו מזרעת אדם שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלך רגלים ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מניח לפנייהם.

¹⁸ מהרש"א על סנהדרין דף צה: ושאר אזנים גלה להם ושמעו בו. כי הוא חירף מערכה העליונה כמ"ש את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימות קול ותשא מרום עיניך על קדוש ישראל וז"ש שמאותו התרוממות וקדושה על ידי שירות החיות נפל הוא וחילו.

¹⁹ פגם אמונת חכמים - לשון זה לא מצאתי בשום ספר חסידות אלא בספרי ברסלב. אע"פ שבוודאי הרבה מאד מדברים מאמונת חכמים אבל לשון זה לא מצאתי. ונראה שרבנו חזק עניין זה יותר מכולם, ולכאורה ממה שמצינו מעשים בגמ' שדווקא על פגם אמונת חכמים הקפידו כל כך עד שנתנו עינים להמית במידה משונה כזו. שהאמת שצריך לחזק בזה ביותר.

²⁰ ראה בסוף התורה

²¹ וראה גם פלא יועץ - ערך עונש - וכבר כתב מוהר"י אזולאי בהשמטות ס' דבש לפי שמ"ש נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות היינו שהיו מכוונים שאם הרשע חייב מיתה וחפץ ה' בזה תועיל הכונה ואל לא לא והוא ע"ד משה רבינו ע"ה שנמלך במלאכים כשהרג את המצרי א"ב דנתן עיניו היינו כשהיה הרשע חייב מיתה ודאי והתוס' כתבו אהיהא דאמרו אנא ענישתיה שהיו מתעצבים ע"ז שאמרו כל שחבירו נענש ע"י וכו' ע"ש. הנה כי כן ראוי לאדם למחול לכל אדם ולבקש רחמים שלא יענש שום אדם בסיבתו

וגם באילת השחר (שטינמן) מסכת שבת דף לד. יהיב ביה עיניה ונח נפשיה וכו' נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות. צע"ק דלקמן קמ"ט ב' אמרינן דכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא, והאיך הענישו רשב"י. וועצם הענין של יהיב ב' עיניה, עי' ברבינו בחיי' פר' בלק פרק כ"ב פסוק מ"א, וע"ע בחזו"א חו"מ ליקוטים סי' כ"א לב"ב דף י"ד א'.

אבל תורה וללמוד צריך מזה הגדר של נענש ע"י חבירו לפ"ז. ואם יש חילוק בין צדיק לסתם אדם. כי החיד"א נשאר בצ"ע כיון שמפרש לפי פשוטו אבל לפי רבנו שרק נתן לו את עיניו לכאורה יש יותר צד להתיר לגמרי. מאידך כיון שסיים רבנו ואין עונש גדול מזה הרי הוא בכלל מי שחבירו נענש על ידו.

ה. רבנו כותב ואין עונש גדול מזה ועיין קיצור לק"מ שם הלשון כשהצדיק רוצה להעניש את אחד וצ"ע האם באמת כוונת הצדיק להעניש, או לתקן ואולי עונש פירושו תיקון.

ו. וצ"ע מזה כוונת רבנו ללמד אותנו בתורה זו שלכאורה היא מדרגת צדיקים גדולים מאד שלא שייך לנו, ומזה יש לנו ללמוד מכאן? ונראה שיש כאן חידוש עצום כי כח הראייה של הצדיק הוא אור הגנוז שבו רואה מסוף העולם ועד סופו ועל האור הזה כתוב ימנע מרשעים אורם, לכן נגזו לצדיקים בלבד, ואעפ"כ יש בכח הצדיק לתת אותו לרשע לרגע אחד, קל וחומר שיכול לתת מעט ממנו לאדם כשר המקורב אליו כדי שיתחזק באמונה יראה ואהבת ה' וכו"ל בשיחות מספר עונג שבת שרבי אפריימל למד מכאן שבאמת הצדיק האמת תמיד כשבאים אליו הוא נותן קצת/כ"א מכח הראייה שלו למקורב אליו, ואזי זוכה לראות קצת גדול חטאיו ולשוב בתשובה, ובעיני שמצינו בתורה סו תנינא/כ"ב שכשמתקרב לצדיק אמת נפתחין עיניו לראות היכן אוהו בתיקון המדות. ועוד ממה שאומר רבנו שאין עונש גדול מזה כשאדם רואה עד היכן מגיע פגם מעשיו, צריך מזה להתעורר מאד לתשובה שלא נבוא לבושה הנוראה הזו אחרי ההסתלקות כשיראו לנו את כל האמת בעולם האמת.

עד כאן ההקדמה



כ"א קצת מכח הראייה שלו – קצת דייקא כמבואר בחיי מוהר"ן סימן של – אמר לאחד אם הייתי מעביר ידך על עיניך היית רואה גדולות ונפלאות אבל אני רוצה בזה רק שאתה בעצמך תיגע בעבודת השם עד שתזכה למה שתזכה. וכן אמר לי פעם אחת בענין זה אם היה השם יתברך בעצמו רוצה, שהוא יתברך בעצמו יעבד את עצמו, אם כן לא היה צריך אותך. (בלומר שהצדיק יכול להמשיך רצון השם יתברך שיעזרוהו בעבודתו אף על פי שעשה מה שעשה וראוי לרחקו אף על פי כן יכול הצדיק לעורר רחמי השם יתברך עליו שיקרבהו לעבודתו אבל לא שהשם יתברך יעשה הכל בעצמו):
 ופעם אחת בקש מאתו אחד מאנשי שלומנו הרבה בענין זה שיתן לו יראה. ובמדינה לי הכותב שנה היה ר' שמעון המשמש שלו (מכתי"י) ודבר עמו רבנו זכרונו לברכה דברים בעין הנ"ל שבודאי יכול לתן ולו יראה עצומה רק שאין זה תכלית, כי אם כן יתבטל במציאות. והאיש הנ"ל היה משתוקק אף על פי כן שיאיר עליו יראה עצומה, ואחר כך יצא האיש מלפניו ונפל עליו יראה עצומה ומפלגת מאד, והתחיל לצעק להשם יתברך בקולות משונות מה שלא היה רגיל בכך עד שכמעט יצא מחיותו ונמשך קר עד למחרתו. ולמחרת נכנס אצלו ושאל אותו רבנו זכרונו לברכה אם הגיע אליו יראה השיב לו האיש הנ"ל שוב אני רוצה בזה, ובקש מאתו שיקח ממנו זאת וחזר ולקח ממנו ושב לקדמותו:

כ"ב תורה סו תנינא – וזה בחינת ההעלמה, שנתעלם היפי והפאר של כל העולם. כי יש צדיק, שהוא היפי והפאר והחן של כל העולם בלו, בבחינת (בראשית ל"ט): "ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה", בחינת (תהלים מ"ח): "יפה נוף מושל כל הארץ" (ב). כי זה הצדיק האמתי שהוא בחינת יוסף, הוא ההדור והיפי של כל העולם, וכשנה היפי והפאר נתגלה בעולם, והיגו בשנה הצדיק, שהוא היפי של כל העולם, נתפרסם ונתגדל בעולם, אזי נפתחין העינים של העולם. שכל מי שנכלל בזה החן האמת של זה הצדיק, שהוא החן והיפי של העולם, היגו שמתקרב אליו ונכלל בו, נפתחין עיניו ויכול לראות, והעקר להסתפל על עצמו. וכמבאר לעיל (בסימן סו), שעל ידי שמתקרב לצדיק אמתי, שהוא בחינת (משלי י'): "צדיק יסוד עולם", בחינת יסוד הפשוט, שממנו נמשכין כל הארבעה יסודות, בבחינת (בראשית ב): "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים"; "נהר יוצא מעדן" זה בחינת: 'צדיק יסוד עולם', שהוא בחינת יסוד הפשוט, אשר "משם יפרד והיה לארבעה ראשים" היגו בחינת הארבעה יסודות, שנמשכין מן הצדיק כנ"ל. וכשמתקרב אליו, על ידי זה ראוי לו להסתפל בעצמו על כל המדות, איך הוא אוהו בהם. כי כל המדות נמשכין מן הארבעה יסודות, כידוע (ג). והארבעה יסודות נמשכין מן הצדיק כנ"ל, ועל כן כשנתגלה זה הצדיק, שהוא החן והיפי של העולם, כל מי שמתקרב ונכלל בזה החן האמת, נפתחין עיניו, ורואה ומסתפל על עצמו, איך הוא אוהו בכל המדות, שנמשכין מארבעה יסודות, שהם נמשכין מהצדיק כנ"ל. וגם יכול לראות ולהסתפל בגדלת השם ולהסתפל בעולם, על ידי שנפתחו עיניו על ידי התגלות הפאר של הצדיק האמת כנ"ל:

ועיין תורה סו תנינא – וזה שאמרו הבעלי מוסר, שכשבאים לצדיק ורואים אותו, בבחינת (ישעיה ל'): "והיו עיניך ראות את מוריק", ראוי שימצא את עצמו בתוך הצדיק, שישתפל בעצמו על כל המדות, איך הוא אוהו בהם על ידי ראיית פני הצדיק. כי כל המדות נמשכין מהארבעה יסודות הנ"ל, כמובא (שערי קדושה למהר"ו ומשנת חסידים לרבי עמנואל ריקי ובתורה ד' אות ח). ועל כן כשוראה את הצדיק, שהוא בחינת יסוד הפשוט, שממנו נמשכין כל הארבעה יסודות, ראוי לו שישתפל וירגיש על ידי זה איך הוא אוהו בכל המדות, שבאין מן הארבעה יסודות, שנמשכין מהצדיק, שהוא בחינת יסוד הפשוט כנ"ל: וזהו והיו עיניך ראות את מוריק ראשי תבות: אש ריח מים עפר, שהם הארבעה יסודות, שממם נמשכין כל המדות, שכלם נמשכין מהצדיק כנ"ל. ועל כן כשוראין את הצדיק, שנה בחינת: והיו עיניך ראות את מוריק, על ידי זה ראוי בעצמו איך הוא אוהו בכל המדות, שבאין מארבעה יסודות: אש, ריח, מים, עפר, שנמשכין מהצדיק כנ"ל:

תורה צח [כג]

הענין מה שנאמר בגמרא כמה פעמים נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות וברכות נח. כ"ד / שבת לד. / כ"ה / כ"ו / כ"ז.

²² לשון החברים לא ידוע מתי והיכן נאמרה

כ"ד **ברכות דף נח.** רב ששת סגי נהור הוה הוה קאזלי כולי עלמא לקבולי אפי מלכא וקס אזל בהדיהו רב ששת אשכחיה ההוא צדוקי אמר ליה חצבי לנהרא כגני לייא אמר ליה תא חזי דידענא שפי מינך חלף גונדא קמיייתא כי קא אושא אמר ליה ההוא צדוקי אתא מלכא אמר ליה רב ששת לא קאתי חלף גונדא תניינא כי קא אושא אמר ליה ההוא צדוקי השתא קא אתי מלכא אמר ליה רב ששת לא קא אתי מלכא חליף תליתאי כי קא שתקא אמר ליה רב ששת ודאי השתא אתי מלכא אמר ליה ההוא צדוקי מנא לך הא אמר ליה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקינא דכתיב צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה כי אתא מלכא פתח רב ששת וקא מבךך ליה אמר ליה ההוא צדוקי למאן דלא חזית ליה קא מברכת ומאי הוי עליה דההוא צדוקי איכא דאמרי חבירוהי בחלינהו (בקר) לעיניה ואיכא דאמרי רב ששת נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

מהרש"א – נתן עיניו בו ונעשה בו. צ"ל דנס נעשה לו לרב ששת ונתפסק כדי לתת בו עיניו לעונשו בכך ועי"ל דבכ"מ שאמרו ונתן בו עיניו לאו ממש קאמר אלא דקללו בכך שיעשה גל של עצמות ועיניו י"ל שנעשה עצמות כאלו כבר מת ונרקב הבשר שכבר היה ראוי למות ועי"ד רשעים בחייהם קרוים מתים וק"ל:

יפה עינים – נתן עיניו. עי' הגרי"ב ולגירסת הספרים צ"ל דאף דס"נ היה שגרא דלישנא נקט ובירושלמי שביעית פ"ט ה"א גבי רשב"י מיד נעשה גל כו' וליתא נתן עיניו בו אף שלא היה ס"נ:

בן יהוידע – ואיכא דאמרי רב ששת נתן עיניו בו רצונו לומר עין השכלית, שעשה כונה בשם כה"ת שבו הרג משה רבינו עליו השלום את המצרי, וכן כל הצדיקים מענישים את הרשעים בכונתם בשם ה', ונראה לי בס"ד ששם זה רמוז בשתי עינים, כי שם זה במילואו כזה כ"ף ה"א ת"ו עולה תקי"ב, וב' פעמים עין במילואם עי"ן יו"ד נו"ן עולים תקי"ב, ולזה אמר נתן עיניו בו עיניו דייקא הם שני עי"ן, ואומרם עשאו גל של עצמות הנה מצינו לרבותינו ז"ל דנקטי הכי בכל מעשים אשר יעשו הצדיקים בעונשם לרשעים, וצריך להבין מה זה ועל מה, ונראה לי בס"ד בעת שמעניש הצדיק לרשע להמיתו על ידי כונת השם אם יהיה זה פגם, יש חששה על המעניש מצד הממשלה פן יעלילו עליו ועלילה לומר שהרגו בידם, לכך מאת ה' נעשה נס שאותו הנענש תיכף היה גל של עצמות שהבשר כלה נאבד ואינינו ולא נשאר עליו צורת פנים להכירו, ולא יש כי אם גל עצמות מורקבין כמו מת שעברו עליו כמה שנים ואז אין מקום תפיסה לעלילה:

שבת דף לג: – (בשיצא רשב"י מהמערה) אמר איכא מילתא דבעי לתקוני? אמרו ליה איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ודף לד. ואית להו צערא לכהנים לאקופי. אמר איכא איניש דידע דאיתחזק הכא טהרה? אמר ליה ההוא סבא כאן קיציץ בן זכאי תורמטי תרומה (דהיינו שתלן ועקרון לאחר שגדלו). עבד איהו נמי הכי (היה מקצץ תורמסין ומשליכן שם, ונעשה נס וצף המת במקום שהוא שם, וצינו למקום הקבר), כל היכא דהוה קשי טהריה וכל היכא דהוה רפי צייניה אמר ההוא סבא טיהר בן יוחי בית הקברות אמר לו אילמלי (לא) היית עמנו ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו יפה אתה אומר עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו יאמרו זונות מפרכסות זו את זו תלמידי חכמים לא כל שכן יחב ביה עיניה ונח נפשיה נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים אמר עדיין יש לזה בעולם נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות (כמת שנקב בשור ונפל מומן רב):

²³ * ב"ב עה. סנהדרין ק. [בברכות נח. מחובר ברב ששת שהיה עיור ואין נתן בו עיניו אלא כפי רבנו כאן]

בבא בתרא דף עה. – דיתבי רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם ל' על ל', וחוקק בהן עשר ברום עשרים אמר להו הני למאן אמרו ליה שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דרוש רבי לך נאה לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי אמר לו ריקא אלמלא (לא) ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.

סנהדרין דף ק. – דיתבי רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר (ישעיה נד-יב) ושמתי כדכוד שמשותין ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתבי וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקא אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה יחב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות. (שמת דאדם שמת נעשה גל של עצמות)

זהר בראשית דף נט. אַפְלו כְּדִ שְׁמַע מְלָה דְמִהִימְנוּתָא דְמֵאֲרִיָה, הוּא אֲמַר דְטַפְשׁוּתָא הוּא לְאֶשְׁתְּדִלָּא בִיָה. כְּהֵאֵי דְשְׁאִילוּ לְבָר נֶשׁ (חד) עַל אֶת קֵימָא דְרִשְׁמֵי בְּבִשְׂרִיָה דְבָר נֶשׁ. וְאָמַר לָאו אִיהוּ מְהִימְנוּתָא. שְׁמַע רַב יִיבָא סָבָא וְאֶסְתַּפֵּל בִּיָה וְאֶתְעֵבֵד תְּלָא דְגֵרְמִי.

טהרת הקודש לרבי אהרן ראטה – **מבוא השער פרק ז פנים כט** – פירוש ששאלו לזה האיש על ענין ברית קודש החתום בבשרו, אשר כל אמונת ישראל תלוי בה החתום ברית קודש, והוא כפר בהנה שאין אמונת ישראל תלוי בה, ומסתמא פגם זה הרשע באות ברית, לכן רצה להמציא היתרים לנפשו, והסתפל ר' ייבא סבא ונעשה גל של עצמות, פן יאבדו כל אויביו ה' הכופרים בה.

ספר כתם פז פרשת בראשית שם – שמע רבי ייסא סבא ואסתכל ביה, ואתעביד תלא דגרמי – כי היה להם ע"ה כח בהבטת עיניהם להעניש, בהמשך במחשבתם מדת הדין על האיש ההוא. ואנן הא ארחא בסיעתא דקב"ה – שכבר התפללנו והשכינה הולכת לפנינו, היא תסייע אותנו לעסוק בד", ועל כן נתחיל אנחנו בתחלה והיא תסייע:

זהר ח"ג דף רכ: אמר רבי אבא אדכרנא, מלה חדא דשמענא מבוצינא קדישא, דשמע משמיה דרבי אליעזר, יומא חד אתא לקמיה חד חכים גוי, אמר ליה סבא סבא, תלת בעיין ודף רכא. בעינא למתבע מנך, וכו'... ... ותו, דאתון לא אכלי נבלה וטרפה, בגין דתהוון בריאין, וגופא דלכוון להוי בבריאותא, אנן אכלינן כל מה דבעינן, ואנן תקיפין בחילא בבריאותא, וכל שיפין דילן בקיומיהו, ואתון דלא אכלין, חלשין כלכו במרעין בישין ובתבירו, יתיר מכל שאר עמין, עמא דסני לכוון אלהכון בכללא, סבא סבא, לא תימא לי מידי, דלא אשמעינך ולא אקבל מנך, זקוף עיניו רבי אליעזר ואשגח ביה, ואתעביד תלא דגרמי:

מה הלשון נתן עיניו בו/כח, ומה הכוונה נעשה גל של עצמות.

אך הנה האדם אינו רואה עד היכן/כח^א הפגם מגיע אם עבר עבירה ואע"פ שקצת גילו לנו הצדיקים/ל, אינה דומה שמיעה לראיה. והצדיק רואה/כח^א עד היכן פגם כל עבירה מגיע, כי הצדיק יש לו עיני ה', כמ"ש (תהלים לד)/כח^ב עיני ה' אל צדיקים פשוטו שהקב"ה משגיח על הצדיקים ורבנו מפרש גם כאן שהקב"ה נותן לצדיק את כח הראות שלו, דהיינו שהצדיק יש לו עיני ה' [לג]/כח^ג ועיני ה' המה משוטטות בכל הארץ {זכרי' ד'/כח^ד ד"ה ב טז/כח^ד}, פשוטו של מקרא מדבר בהשגחת ה' בארץ, אבל הוא רק לטבר את האוזן שהרי עיני ה' הם עיני החכמה (וגם זה רק משל) והן מעל הזמן והמקום ורואה הכל כאחת בבת אחת, ורבנו מפרש שעיני ההשגחה של ה' בבחי' מעל הזמן והמקום יש גם לצדיקים, ועי"ז הם רואים כל פגם בשרשו בכל העולמות העליונים.

נמצא הצדיק רואה עד היכן הפגם מגיע וכיון שהוא צדיק לא מזיקה לו הראייה הזו, אפילו בפגם של עצמו כמ"ש אין צדיק בארץ שלא יחטא.

וזהו פי' הגמרא, נתן עיניו בו, כלומר שהצדיק נותן לרשע לרגע אחד את כח הראייה שלו שיהי' רואה בעיניהם של צדיקים שהם עיני הקב"ה שרואה הכל בראייה אחת בבחי' מעל הזמן והמקום. ונעשה הרשע גל של עצמות, דהיינו שהוא מיד מת מההתגלות הזו, כי גל, מלשון התגלות, ועצמות, מלשון (ישעי' לג)/כח^ה עוצם עיניו מראות ברע. פשוטו של מקרא שמי שסוגר עיניו מראיית הבלי עולם הזה כדי שלא יבוא לבו לחמוד רע (מלבי"ם) הוא יהיה יושב מרומים. ורבנו מפרש שגל של עצמות

כח צ"ע דלעיל כתב נתן בו עיניו וכאן נתן עיניו בו

כט עד היכן מגיע הפגם - משמע שאיכות הפגם תלוי בגובה

ל כגון פגם הברית שפוגם למעלה מעולם התשובה, וע"כ אמרו בוזהר שאין לו תקנה. וכו'

כא והצדיק רואה - ידוע שחזה של בהמה הוא לשון ארמי תרגום של רואה והכוונה לחלק הקדמי שעולה מהכרס עד הצוואר, שהוא הרואה את הדרך, כי מה שרואה את הארץ לא נקרא ראייה, אלא הרואה למעלה מהארץ, וכ"ש הרואה את השמים שזו ראייה המביאה דעת כמבואר בתורה קמט ובוזהר בשלח נז. ואמרו בוזהר חדש שנוכדנצר כשהיה שבע שנים היה לא חזר להיות אדם עד שהסתכל על השמים. כמ"ש ספר דניאל (ד' לא) וְלִקְצֵת יוֹמָיָא אֲנָהּ נְבוּכַדְנֶצַּר עֵינָי לְשִׁמְיָא נְטֻלַת וּמְנַדְעֵי עָלַי יְתוּב. וכל שכן מי שרואה את העתיד דהיינו למעלה מוזמן ומקום ובעולמות העליונים נקרא הרואה כמ"ש שמואל-א (ט' ט') לְפָנַי בְּיִשְׂרָאֵל בַּה אָמַר הָאִישׁ בְּלִבְתּוֹ לְדָרוֹשׁ אֲלֵהֶם לְכוּ וְנִלְכְּהָ עַד הָרָאָה כִּי לִנְבִיא הַיּוֹם יִקְרָא לְפָנַי הָרָאָה:

כב תהלים פרק לד (יב) לכו בנים שמעו לי יראת יי' ידוד אלמדכם: (יג) מי האיש הקפץ חיים אהב ימים לראות טוב: (יד) נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה: (טו) סור מרע ועשה טוב בקש שלום וירפהו: (טז) עיני יי' ידוד אל צדיקים ואינו אל שועתם: (טז) עיני יי' ידוד אל צדיקים ואינו אל שועתם:

רד"ק - (טז) עיני ה' אל צדיקים. מי שאחו הדרכים האלה נקרא ירא ה' וצדיק. ומהו תגמולו מאת האל? ששמירת האל דקה בו ומצילתהו בכל דרכיו. וזהו עיני ה' אל צדיקים. ואם יקרהו שום פגע יקרא אליו וישמע צעקתו ויצילהו מצרתו, וזהו, ואינו אל שועתם:

כ" עיין תורה ט' תנינא ד"ה אך מי שיכול. ועיין ליקוטי תורה תהלים צא עה"פ רק בענין תבית

לד עשרה מאמרות - מאמר אם כל חי - חלק ב סימן ה - וזו היא למשה רבינו ע"ה שלמות גדולה ששבה דעתו בעתידות בלתי מכרעת כמו שבארנו במקומו בדעת המקום לפי שהשגתו בהן היתה בצפיית הדבר העתיד להיות נבחר לא קדמה בו אמירה ודבור נבואי כלל אלא תמונת ה' יבית ירצה התמונה עצמה שהקב"ה רואה מכל הנמצאים וזלתי וגם מן הדברים העתידים קודם היותם זכה משה להשיג אותה על בוריה וידוע שאין הבטה אלא מלמעלה למטה וכתוב פה אל פה אדבר בו מנשיקות פיהו דשיר השירים נדעהו וכתוב וישמע את הקול מדבר אליו שהוא מן ההתפעל כנודע ומראה פועל וצא כי הקול והדבור ההוא היה מראה למשה אותה התמונה שזכרנו בברור ולא בחידות.

עיין תורה מ' תנינא - אף מי שיכול לראות זאת ההתפארות, שמתפאר השם יתברך בעמו ישראל, אינו הוא מקבל בחינת פאר ומחין מן זאת ההתפארות שרואה, ונעשין אצלו גם כן בחינת תפלין, ונכנסין לפניו כנ"ל, ובוקעין בעינים כנ"ל, ואינו נעשין עיניו גם כן בחינת עיני ה'. ואינו בכל מקום שהוא מסתכל ורואה, נעשה שם גם כן בחינת אוריא דארץ ישראל מחפים, כי עקר קדשת ארץ ישראל הוא רק מבחינת עינים כנ"ל:

לה זכריה פרק ד (י) כי מי בו ליום קטנות ושמחו וראו את האבן הבדיל ביד זרבל שבעה אלה עיני יי' ידוד המה משוטטים בכל הארץ:

רד"ק - שבעה אלה - פי' מה שאמר למעלה על אבן אחת שבעה עינים אלה הם עיני ה' שהם משוטטים בכל הארץ והוא רואה המצרים לישראל וישמרם מידם שלא ישלטו בהם:

לז דברי הימים-ב פרק טז (ט) כי יי' ידוד עיניו משוטטות בכל הארץ להתחזק עם לבבם שלם אליו נספלת על זאת כי מעתה יש עמך מלחמות: מצודות דוד (ט) עיניו משוטטות - ר"ל משגיח על כל. להתחזק - לתת חוזק עם אשר לבבם שלם אליו לבטוח בו. נסכלת - נעשית סכל בעבור זאת. יש עמך מלחמות - ר"ל כבר מוכן מלחמות שילחמו עמך:

מצודות ציון (ט) משוטטות - ענין הנעה והרחיפה ממקום למקום כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה). נסכלת - מל' סכלות ושטות:

לו ישעיה פרק לג (טו) הלא צדקות ודבר מישרים מאס בבעע מעשקות נער כפיו מתמך בשחוד אטם אָזְנוּ מְשֻׁמַּע דְּמִים וְעֵצִים עֵינָיו מְרָאוֹת בָּרַע: (טז) הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים:

רש"י (טו) הולך צדקות - מי הוא ימצא הולך צדקות. נוער כפיו - אשקוט בלע"ז. אוטם - סותם וכן שקופים אוטמים (מלבי"ם א' ו'). עוצם - סוגר וכן (ישעיהו כט) ויעצם את עיניכם:

הפירוש שמתגלה לו הפגם שהיה עצום סגור ונעלם/ל^ח דהיינו שהוא רואה מה שפגם, שהיה נסתר ממנו מקודם. וזהו גל של עצמות, דהיינו שהוא מקבל מהצדיק עינים הפתוחות לראות עד היכן מגיע הפגם שבדרך כלל הן עצמות ביחס אליו.

ואין עונש גדול מזה כשאדם רואה מה שפגם [ל^ט] כי כשמתגלה לאדם רוממות ה' ית' וממילא גם קטנות עצמו, והוא הקטן כל כך פגם בקדש הקדשים בעולמות עליונים כל כך, אזי הבושה היא נוראה יותר מגהנם, כמבואר בסוף תורה כב.

ואיתא בשם הבעש"ט/ט^י שזה בעצמו הגהנם כמ"ש במדרש "והנה טוב מאד" זה הגהנם, וזהו שאמרו חז"ל עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה, כי בגן עדן רואים את הקב"ה ואת כל האמת בגלוי בבחי' "ולא יכנף עוד מוריך", עד שכל אחד מורה באצבע ואומר "זה ה' קוינו לו", (סוף מסכת תענית) וזה בעצמו יהיה הגהנם לרשעים, כי למי שחי כל ימיו בשקר אין בושה גדולה יותר מהתגלות האמת בכל עצמתה.

עוד גם ראה במקור מים חיים שם אות סו שציין על זה לעוד ביאור של התלדות יעקב יוסף/מ"א עה"פ "אל נקמות ה' אל נקמות הופיע" שקשה הרי א-ל הוא חסד וד' הוא רחמים וכיצד יתכן בחסד ורחמים לעשות נקמה אלא הכוונה שמראה לרשע את רוממות ה' וממילא זה הנקמה בו בדרך של חסד ורחמים :

ובודאי יהיה לכולנו הפתעות אחרי המאה ועשרים, אבל ע"י קיום התורה בדחילו ורחימו שמקבלים מצדיקים אמיתיים, (תורה יז) וקיום העצות של צדיקים אמיתיים שעל ידה נחקק האמת באדם (תורה ז) והעיון בתורתם שהיא ברור המדמה (תורה קה), נזכה שיפתחו לנו העינים להסתכל על עצמינו היכן אנו אוהזים במידות (תורה סו תנינא) וע"י התקשרות לצדיקים אמיתיים נזכה שהם יתנו לנו קצת מכח הראייה שלהם שהיא בחי' עיני ה', וע"י כל זה כולי האי ואולי נזכה שיתמעטו ההפתעות, כשתגלה לנו האמת כולה.

עד כאן ביאור חברותא לתורה צח



עוד כמה ביאורים בעניין נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות

פירוש הרקאנאטי על התורה - פרשת בלק - וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו. דע כי בהיות בלעם הרשע מעלה נפשו בעליונים היה צריך לראות ולהסתכל במי שכוונתו עליו להרע או להטיב והיה מודביק וקושר מחשבתו למעלה והיה ממשיך כח עליון על מי שהיה מסתכל זהו שנאמר עליו אשר מחזה שדי יחזה נופל גלוי עינים כי גלוי עינים ממש היה צריך לו זהו ויקחהו שדה צופים שהיה צופה בהם כדי להמשיך עליהם כוונתו ומחשבתו הרעה. אבל י"י יתברך היודע ומבין כל הכוונות ראה רוע שיעור כוונתו ומחשבתו לקלל את ישראל והפכה לטובה שנאמר ויהפוך י"י אלהיך לך את הקללה לברכה. ותתבונן מכאן עד היכן מגיע כח המחשבה וההרהור אם לטב אם לרע. על כן אמרו רבותינו ז"ל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או עוני וכענין רבי יוחנן דלו לי גבינאי ונתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות כי בהיות החסיד הקדוש והטהור מודביק מחשבתו בעליונים כל דבר וענין שהיה חושב בו ומכיון עליו באותה שעה היה מתקיים מיד אם טוב אם רע ועל דרך סוד התפלה וסוד הקרבנות שהוא דבקות והתקרבות העליונים. אמנם טעם היות כח עין הרע נמצא יותר בתלמידי חכמים הוא לפי שכוונתם ומחשבתם בחכמה אחרונה והיא השופטת ומעשית ולפעמים נשמת הנעש נטלת ממנו על ידי כך:

ל^ח **כי ע"י שועצם את עיניו נעשה הרע נסתר ונעלם הכי נמי הפגם נסתר ונעלם כיון שהקב"ה סגר ועצם את עיניו מלראות אותו.**

^ט עין זה שהעונש הוא שמגלן לו הפגם עיין בעש"ט עה"ת בראשית אות פא ובאר מים חיים שם אות סו

^מ **בעל שם טוב על התורה - פרשת בראשית - אות פא.** במדרש רבתי (פרשה ט) והנה טוב מאוד זה גיהנם כו', וכל מי שאינו מסגל במצוות ומעשים טובים הרי גיהנם, עכ"ל איתא בש"ס (נדרים ד"ח ע"ב) עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה צדיקים וכו', ושמעתי כי לעתיד לא יהיה גיהנם, רק מכניסין סו) הרשעים לגן עדן, וזה לו לגיהנם יחשב, ששומע שם מתפללן בשמחה וריקוד ולומדים בהתמדה, וזה לו לצער יחשב שלא היה מורגל בזה, אם כן בזה עצמו שהצדיקים מתענדין בה הרשעים נדונין: (צפנת פענח (לרבי יעקב יוסף מפולנאה) סו"פ בשלח דנ"ט ע"ד):

^{מא} **מקור מים חיים - פרשת בראשית אות סו -** ובתולדות יעקב יוסף פ' בא ד"נ ע"ד כתב וזה לשונו, שמעתי ממורי פירוש הפסוק (תהלים צ"ד) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, על פי משל, איש כפרי אחד שמרד במלך, שהכה ורגם איקונין של מלך, או כיוצא בזה, ומיד עשה אותו המלך לראש, והעלהו ממדרגה למדרגה, עד שנעשה משנה למלך, וכל מה שהטיב המלך עמו יותר, והביאו ליותר מדרגה, וראה יותר כבוד המלך, ומשרתיו והנהגותיו, היה יותר צער לזה שהיה בן כפר, בזכרו שמרד נגד המלך הגדול הרחמן הזה, ומה שהיה ראוי לעונש הוא מטיב עמו יותר, והמלך עשה כוונה מכוונת, שאם היה ממייתו, היה לו צער לפי שעה ותו לא, מה שאין כן בדרך הנ"ל, הוא מצטער כל ימיו, ומוסיף והולך תמיד, כשעלה ליותר גדולה מוסיף יותר צער על צערו, איך מלאו לבו למרוד עיני כבודו, וזהו שאמר אל נקמות ה', ר"ל שנקמת הש"י הוא על ידי מדת הרחמים שלא כמלך בשר ודם, והוא, כי אל נקמות הופיע, וי"ל שהנקמה הוא במה שהופיע לו מגדולתו, ובראותו גדולת המלך, ובזכרו שמרד נגד מלך זה, אין לך צער גדול יותר מזה ודפח"ח, עכ"ל. וכן הוא בספרו צפנת פענח דקיי"ט ע"ד ע"ש. ובס' קדושת לוי על פרקי אבות פ"ב מ"ח, וז"ל, פי צדיק יגהה חכמה, צדיק וחסיד איש אלהים המנוח הבעש"ט זצלה"ה, אמר בפירוש הפסוק אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, שקשה להולמו שהרי שם הוי"ה ב"ה ושם אל ב"ה שניהם באחד המה חסד ורחמים, ולמה הזכירם פה על הנקמה, אבל הוא ענין נחמד ונעים ומבואר מאוד, ויהיה שיעור הכתוב, אל נקמות ה' ר"ל פעמים שימצא מציאות נקמה בבחינת החסד והרחמים, ובא כמפרש, אל נקמות הופיע, ר"ל שמדת הרחמים שלו יתברך שמו, הוא מופיע ומשפיע ומזריח עליו יפעת אור רוח קדשו, להבין ולהשכיל מעט מועיר מעוצם רוממותו וגדולתו, ובוה החסד והרחמים יש די ראיית נקמה, עכ"ל.

שם משמואל – פרשת בא – שנת תרע"ח – בא אל פרעה סתם ולא פירש והתרה בו, שדבר גדול רמו לנו הכתוב בזה, והיינו עפ"י דברי האר"י ז"ל בהא דאיתא כמה פעמים בדברי חזו"ל (ברכות נ"ח. ועוד) נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות, היינו שבמה שהביט בפניו ונתן עיניו בו משך ממנו את כל חלקי הקדושה והחיות שבו, והחיות של כל דבר היא רק חלקי הקדושה שבו ובלעדויהם הכל פגרים מתים, ממילא בהמשך ממנו כל חלקי הקדושה נעשה אפס ואין, וזהו שנעשה גל של עצמות, עכ"ד. וכבר פירשנו שזה מכחות הנפש שבחוש הראית, שחוש הראי' וקוי האור היוצאים מן העין מכים על הדבר הנראה ומתחברים אליו, ואף בגשמיות הוא כן כמו שסיפרו הטבעיים שיש עופות אשר בהבטתם מחממין את ביציהם ומוציאין את האפרוחין מהן, ומכ"ש ברוחניות שנעשה חיבור להנראה ברואה, וכל חלק מתאווה להמשך אחר הכלל כמו אש שנמשכת למעלה ליסוד האש שהוא כלל האש, וכן אבן נמשכת למטה ויורדת ליסוד העפר שהוא כלל הדומם, כן נמי חלקי הקדושה שבהנראה נמשכין אחר מרבית כלל הקדושה שבעין הרואה, וע"כ השלמים האלו בעלי הש"ס שהי' בהם מרבית כלל הקדושה, בהבטתם בדבר שהיו מתכוונים אליו לאסוף ולמשוך ממנו את חלקי הקדושה שבו, הי' נעשה גל של עצמות בלי חיות כלל.

תפארת שלמה – על התורה – פרשת וזאת הברכה – אמנם עוד יש בחי' העלאת נ"ק אשר בעלות הנ"ק יתבטל האדם לגמרי ויכלה ויאבד כמ"ש בגמ' (סנהדרין ק, ב) יהיב עיניה בו ונעשה גל של עצמות ר"ל ע"י נתינת עיניו בו המשיך והעלה הנ"ק מקרבו שזה היה כל החיות שלו וממילא נעשה גל של עצמות. וזה הי' ג"כ ענין המרגלים שאמרו (סוטה לה, א) בכ"מ שעברנו מצאנו קוברי מתים. כי בכל מקום שעבר יהושע וכלב ונתנו עיניהם בהכנענים העלו חיותם מהם ונשאר פגרים מתים. וז"ש (במדבר יג, ט) כי לחמנו הם נאכלם כלחם בבחי' העלאת הנ"ק של אכילת לחם. וז"ש ואכלת את כל וגו' כנ"ל.

שער התפלה לרבי חיים מטשרנוביץ – שער השמיני – והכל עבור מה שבארנו כי בעין האדם שם שורה רוחניות נשמתו, וע"כ הרוחניות מתדבק אל הרוחניות ויצא נשמתו ממנו ונשאר מת. ובזה אמרו נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות, כי הוא כדמיון האבן השואבת שבכוחו שואב את השייך לשרשו אף שאינו נוגע בו כלל. וע"ז יאמר הכתוב (תהלים צ"א) רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה, כלומר שתזכה לבוא למדריגה כזו שרק בעיניך תביט על הרשע ותיכף ושלומת רשעים תראה בזה, כי תוציא את חיותו ממנו בעין קדשך:

חומת אנך לחיד"א שמות (ג ז) – ועוד אפשר לרמוז במה שפירשנו בעניותנו מאמר המגיד ובמורא גדול זו גילוי שכינה והענין כי רבים ניצוצי הקדושה אשר היו טמעי"ם מק"ל שנה דאדה"ר והגיע הקץ לפי שישראל ירבו לשערים של טומאה וא"א להתעכב יותר ואכתי פשו ניצוצי הקדושה לכן הוצרך הקב"ה כ"י לבא מצרים וע"י גלוי שכינה בפרסום החלו עולין ניצוצי הקדושה הנשארים כי החלק מתדבק בכל, על דרך שאמרו המקובלים בסוד נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות שהיה הצדיק מצמצם ניצוצי הקדושה שבו והיה מסתכל ברשע או ידלג ניצוצי הקדושה שברשע שהוא חיותו והוא מתדבק בקדושה אשר בצדיק ונשאר גל של עצמות כי יצא ממנו ניצוץ הקדוש אשר היה מחיה אותו. ועל אחת כמה וכמה בהגלות מקור הקדושה שהיא השכינה כי כל ניצוצי הקדושה עולין ונדבקים בשכינה וזש"ה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואמרו רז"ל דן אנכי במכת בכורות ורבינו האר"י זצ"ל פירש ברכוש גדול ניצוצי הקדושה וא"ש כי ע"י שכי' הוא יתברך בא במצרים במכת בכורות יעלו ויתבררו כל ניצוצי הקדושה הנשארים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואפשר שז"ש המגיד ובמורא גדול זו גילוי שכינה.